

ΥΠΑΡΧΟΥΝ μερικές χρονιές που μένουν έξω από αυτό που θα λέγαμε «μεγάλη Ιστορία». Που δύσκολα αποτυπώνονται στη μνήμη του αυριανού ιστοριογράφου, αφού δεν έχουν να παρουσιάσουν το «μεγάλο γεγονός» που θα τους ανοίξει αυτομάτως την πόρτα των «χρυσών» ή των «μαύρων» χρονολογιών.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι το 1987 εξήντηλσε το σύνολο σχεδόν των προσπαθειών του στο διεθνές επίπεδο, όπου μπορεί να επιφέρει τον Ρήγκαν και τον Γκορμπατσώφ στον δρόμο της συμφωνίας. Έτσι, η Ελλάδα βρέθηκε εκ των πραγμάτων λίγο παραπεταμένη.

Παρόλο όμως, που κύλησαν δώδεκα μήνες χωρίς να ζήσουμε κάποια από αυτές τις «μεγάλες ημερομηνίες», που συνήθως σημάδευαν τη ζωή μας, ας μη σπεύσουμε να γυρίσουμε τη σελίδα. Γιατί τα «φαινόμενα αποσύνθεσης» – πολιτικής και κοινωνικής – που εκδηλώνονται γύρω μας, μας τραβούν από το μανίκι για να τα περιεργαστούμε.

Πώς προσδιορίζεται αυτή η αποσύνθεση;

– Στο κοινωνικό πεδίο, υπάρχει μια αναμφισβήτητη χαλάρωση του κοινωνικού ιστού. Αφ' ενός, έχει διασταλεί επικίνδυνα η ενότητα, η ομοιογένεια κι η εσωτερική συνοχή των μεγάλων κοινωνικών ομάδων, πράγμα που εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους κατακερματισμού και κατάρυσης της κοινωνικής συνοχής. Αφετέρου, οι μηχανισμοί κοινωνικής ανέλιξης, αντιπαράθεσης ή συνδιαλλαγής ξεφεύγουν από κάθε τυποποίηση, αλλά και πρόβλεψη. Λειτουργούν «κατά περίπτωση», όπου το «τυχαίο» διεκδικεί ίσα δικαιώματα με το «λογικό» ή το «αποδεκτό».

– Στο πολιτικό πεδίο, σοβεί μια αναμφισβήτητη «κρίση των ηγετίδων ομάδων», των «ελίτ». Αυτή η κοινωνία – η οποία για τους λόγους, που αναφέραμε παραπάνω γίνεται όλο και πιο δυσκυβέρνητη – έχει ταυτόχρονα την ατυχία να ζει μια περίοδο κρίσης των πολιτικών ελίτ, που είναι ταυτόχρονα κρίση διαχείρισης, κρίση αξιοπιστίας και κρίση αναπαραγωγής.

Ας πάρουμε τα πράγματα ένα – ένα.

Η ΧΑΛΑΡΩΣΗ του κοινωνικού ιστού θέτει σε κίνδυνο τη συνοχή μιας κοινωνίας. Αυτό μπορεί να γίνει με δύο τρόπους: είτε δυο – τρεις μεγάλες κοινωνικές ομάδες έρχονται μεταξύ τους σε σύγκρουση κόβοντας κάθε γέφυρα συνύπαρξης, είτε κατακερματίζονται αυτές οι μεγάλες κοινωνικές ομάδες σε μικρότερες αντιφατικές κι αλληλοσυγκρουόμενες ενότητες. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε επανάσταση, γενική σύρραξη. Στη δεύτερη έχουμε αποσύνθεση.

Προσφάτως ακόμη ζήσαμε μια απεργία των υπαλλήλων των Ελληνικών Ταχυδρομείων (ΕΛ.ΤΑ) επειδή «ζήλεψαν» μια συμφωνία που έκλεισαν οι συνάδελφοι τους του ΟΤΕ. Οι γεωπόντοι του υπουργείου Γεωργίας απεργούν ζητώντας να διατηρήσουν ένα «ειδικό στάτους» μέσα στο υπουργείο τους, ενώ οι ταμιακοί υπάλληλοι του υπουργείου Οικονομικών διεκδικούν μια σειρά από ρυθμίσεις, οι οποίες είτε έχουν παρασχεθεί, είτε αφυπνούν αδιάφορους τους εφοριακούς υπαλλήλους του ίδιου υπουργείου.

Πέρασαμε δυο χρόνια περισταλτικής οικονομικής πολιτικής με ελάχιστες κοινωνικές τριβές. Και τώρα που η κυβέρνηση χαλάρωσε την εισοδηματική πολιτική της, οι τριβές πολλαπλασιάστηκαν! Η εξήγηση που έδωσε ο Πρωθυπουργός στη Βουλή στηρίζεται στην «κατανόηση, που έδειξαν οι εργαζόμενοι για την ανάγκη σταθεροποίησης της οικονομίας». Μήπως, όμως, όλη η ιστορία υποδηλώνει απλώς ότι η

εισοδηματική πολιτική της κυβέρνησεως αφορά μια μειοψηφία των Ελλήνων εργαζομένων; Ενώ η πλειοψηφία τους, είτε την καταστρατηγεί, είτε την υφίσταται μερικώς, είτε ζει σε ειδικό καθεστώς εργασίας, είτε – απλούστατα – αγνοεί παντελώς τις κυβερνητικές προθέσεις και επιδιώξεις ζώντας εκτός οικονομικής ζωής, στον παράδεισο της παρα-οικονομίας. Άρα, οι κοινωνικές τριβές μόνο καθ' ολίγον έχουν να κάνουν με την επίσημη εισοδηματική πολιτική, ενώ ορίζονται από μηχανισμούς και μεγέθη που, εν πολλοίς μας είναι άγνωστα, απροσδιόριστα και ανεξέλεγκτα.

Φτάσαμε πλέον σε μια κατάσταση όπου τα αιτήματα αναφέρονται στις διεκδικήσεις μικρών ομάδων, οι οποίες εκμεταλλεύονται τη θέση τους στην παραγωγή ή στην παροχή υπηρεσιών για να δημιουργήσουν ή να διευρύνουν μικρές νησίδες προνομιακών καθεστώτων. Ακόμη και καθ' όλα νόμιμα αιτήματα περνούν πλέον από τέτοιου τύπου κοινωνικές συναλλαγές. Από τη μια μέρα στην άλλη, οδηγούμαστε και σε πιο γενικές εκρήξεις, οι οποίες εκτονώνονται με την ίδια ευκολία που δημιουργήθηκαν.

Ουσιαστικά, ζούμε σε μια κοινωνία ευρύτατης κοινωνικής συναλλαγής κι ανύπαρκτου κοινωνικού διαλόγου. Οι διαπραγματεύσεις ΓΣΕΕ – ΣΕΒ κυλούν μέσα στη γενική αδιαφορία, αφού ούτε κοινωνικό διάλογο αποτελούν – ποτέ άραγε εργοδότες και εργαζόμενοι αποπειράθηκαν να διαπραγματευθούν ένα μεσοπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο σχέδιο ανάπτυξης για την κοινωνία μας; – ούτε πολλούς ενδιαφέρουν. Οι πολλοί «θα τα βρουν» με άλλου τύπου συναλλαγή.

Λογικό συνακόλουθο όλης αυτής της ρευστότητας είναι πως οι μηχανισμοί κοινωνικής ανέλιξης, αντιπαράθεσης ή συνδιαλλαγής λειτουργούν κατά περίπτωση, χωρίς κανόνες. Το Χρηματιστήριο γίνεται Καζίνο, το «φαινόμενο Κοσκωτά» αγοράζει Τράπεζες, εφημερίδες και ποδοσφαιρικές ομάδες, η πρόσβαση πολιτική η πελατειακή στον κρατικό μηχανισμό εξαργυρώνεται με την αφαίμαξη των δημοσίων ταμείων. Όταν η κοινωνική ανέλιξη δεν υπακούει σε κανόνες είναι τα αμυντικά ανακλαστικά της κοινωνίας που βρίσκονται σε πολύ χαμηλό επίπεδο.

Ο κ. Σταματελάτος μπορούσε να ξεδεύει εκατομμύρια για μια ποδοσφαιρική ομάδα. Ουδείς είχε ενδιαφερθεί να μάθει από πού τα έβρισκε ακριβώς επειδή μπορούσε να τα βρίσκει από παντού. Ο κ. Κοσκωτάς, το ίδιο. Ο κ. Λούβαρης μεταμφιεσθηκε σε διερμηνέα για να πουλάει πυραύλους με την ίδια ευκολία που θα μπορούσε να είχε ντυθεί Αη Βασίλης για να βγάνει φωτογραφίες στο Ζάππειο. Όλοι κάνουν τα πάντα και θεωρείται πολύ φυσικό τα πάντα να συμβαίνουν.

Σ' αυτήν ακριβώς την έλλειψη αμυντικών ανακλαστικών στηρίζεται η ύπαρξη της «Εταιρίας Δολοφόνων». Δεκάδες άνθρωποι δέχονταν κληρονομίες από άγνωστους κι ουδείς είχε ψάξει να μάθει από πού και γιατί.

ΖΗΣΑΜΕ «τη χρονιά των σκανδάλων». Το εκπληκτικό σ' αυτή την περίπτωση είναι η ευκολία με την οποία πάσης φύσεως άτομα – από τον ταμία ενός υποκαταστήματος Τραπεζής έως τον πολιτικό παράγοντα – διαμεσολαβούν, προμηθεύουν, κλείνουν συμφωνίες, χρησιμοποιούν το δημόσιο ταμείο σαν το πορτοφόλι τους. Το θλιβερό είναι πως η έλλειψη κοινωνικών μηχανισμών άμυνας, η ανυπαρξία διαδικασιών και θεσμών, μετατρέπουν όλα αυτά σε τόσο διαδεδομένη πρακτική, ώστε καταλύουν πια κάθε δυνατότητα ελέγχου τους.

Γύρω μας, μαζί μας, στο πλάι μας, εκατοντάδες χιλιάδες άτομα κυκλοφορούν και δρουν ανεξέλεγκτα. Δεν τους έχει αναδείξει κανένας μηχανισμός κοινωνικής ανέλιξης κι ουδείς προστατεύεται από

1987: Η χρονιά της αποσύνθεσης

Του Ι.Κ. ΠΡΕΤΕΝΤΕΡΗ

αυτούς. Αυτοί μπορούν – λίγο πολύ να κάνουν οτιδήποτε τους περνάει από το κεφάλι. Να πουλήσουν πυραύλους, να αγοράσουν Τράπεζες, να κλέψουν Τράπεζες, να σκοτώσουν τη θεία τους, να αναλάβουν τη διοίκηση ενός Οργανισμού, να κλείσουν το Σύνταγμα διαμαρτυρόμενοι, να μετατρέπονται σε κήνσορες επί παντός του επίσητου, να ασκούν τοκογλυφία, να παίζουν στο Χρηματιστήριο ή να υπηρετούν ευσυνείδητα το κοινωνικό σύνολο. Όλα ανήκουν στη διακριτική τους ευχέρεια και στον πατριωτισμό τους επαφίεται να επιλέξουν το ένα ή το άλλο!

ΑΥΤΗ η κοινωνική αποσύνθεση που αποπειραθήκαμε να περιγράψουμε βρίσκει αντιστοιχίες στο επίπεδο της πολιτικής ηγεσίας. Είναι σχεδόν λογικό ότι μέσα σ' αυτόν τον κοινωνικό περίγυρο, οι πολιτικές ελίτ περνούν μια έντονη κρίση.

Η κρίση τους εκδηλώνεται σε τρία επίπεδα. Πρώτα, στο επίπεδο της διαχείρισης. Πολλές φορές χρειάστηκε να αναρωτηθούμε αν αυτός ο τόπος έχει κυβέρνηση κι αντιπολίτευση. Η κυβέρνηση – έξι χρόνια μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία – συνέχισε να αναζητά ένα λειτουργικό σχήμα. Δυο ανασχηματισμοί μέσα σε εννιά μήνες για να κληθεί τέλος ο κ. Μ. Κουτσόγιωργας στον ρόλο του «μάντζερ - επιλοχία». Υπουργοί μπαίνουν, υπουργοί βγαίνουν χωρίς κανείς να καταλαβαίνει το πώς και το γιατί. Μέτρα εξαγγέλλονται για να τα πάρουν πίσω την επόμενη και να τα εξαγγείλουν εκ νέου μετά μια εβδομάδα. Ο υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας έψαχνε για τον Κολοσσό της Ρόδου κι ο υπουργός Παιδείας κυκλοφορεί με φωτογραφική μηχανή και μαγνητόφωνο για να αντιμετωπίζει τους φοιτητές! Τη μια αντιδρούν με την Εκκλησία για να συμφωνήσουν με τον Αρχιεπίσκοπο Σεραφείμ μετά από έξι μήνες.

Το κενό διαχείρισης όμως δεν αφορά μόνο την κυβέρνηση: η αξιωματική αντιπολίτευση τον μισό χρόνο διακήρυσσε ότι θα σύρει την συμπολίτευση στις κάλπες και τον άλλο μισό αναζητείται μέσω των ανακοινώσεων του Ερυθρού Σταυρού. Η Αριστερά ανακαινίστηκε μεν «- κάτι η ίδρυση της Ελληνικής Αριστεράς, κάτι το 12ο Συνέδριο του ΚΚΕ - αλλά αδυνατεί να εκπληρώσει τη δική της διαχειριστική αποστολή: την παρέμβαση στο κοινωνικό κίνημα. Μόλις ξεσπάσει μια κοινωνική αναταραχή – όπως το φθινόπωρο με την Παιδεία – οι Αριστεροί είναι οι πρώτοι που ξεπερνιούνται από τα γεγονότα. Και καταλήγουν να εφαρμόζουν την παλιά καλή συνταγή: αφού δεν μπορούμε να οργανώσουμε το χάος τουλάχιστον ας δείξουμε ότι εμείς το δημιουργήσαμε. Ιππεύουν την αναταραχή για να τους βγάλει, όπου τους βγάλει.

ΑΥΤΗ η κρίση διαχείρισης δεν είναι απλώς ένα οργανωτικό ζήτημα. Συνοδεύεται από μια κρίση αξιοπιστίας του συνόλου των πολιτικών ελίτ. Η αξιοπιστία της κυβερνήσεως βρίσκεται στο ναδίρ: δεν μπορεί να πείσει για τις προθέσεις της – ακόμη κι όταν είναι καλές – ούτε την κοινωνία, ούτε τις άλλους πολιτικούς σχηματισμούς. Κλασικά παραδείγματα: ο διάλογος με την Αριστερά, το Προεδρικό Διάταγμα για την Τοπική Ραδιοφωνία, οι όποιες κατά καιρούς εξαγγελίες. Γι' αυτό συναντά και δυσκολίες να αντιστρέψει το πολιτικό κλίμα: μην μπορώντας πλέον να πεισθεί, οφείλει συνεχώς να αποδεικνύει, κάτι που δυσκολεύει στο έπακρο τους πολιτικούς χειρισμούς της. Κι αν μπορεί ακόμη να κάνει πολιτικούς χειρισμούς είναι ακριβώς επειδή εξίσου αναξιόπιστοι εμφανίζονται και οι υπόλοιποι πολιτικοί σχηματισμοί. Πόσο διαφορετική πείθει ότι είναι η Νέα Δημοκρατία; Πόσο ανανεωμένο πείθει ότι έγινε το ΚΚΕ; Πόσο νέα έπεισε ότι είναι η Ελληνική Αριστερά; Η πολιτική αντιπαράθεση εξελίσσεται πλέον χωρίς ακροατήριο, αφού στη χειρότερη εκδοχή της έχει εξελιχθεί σε μια μπερδεμένη ιστορία χειρισμών, κινήσεων, τρικλοποδιών και

ανειπίκαιρων συγκρούσεων. Σπανίως μπορούμε να κατανοήσουμε το κίνητρο και τις σκοπιμότητες των χειρισμών κι ακόμη σπανιότερα μπορούμε να μετρήσουμε το αποτέλεσμά τους. Αφήστε δε που τις περισσότερες φορές ο τόνος είναι αναντίστοιχος με την ουσία.

Μ' όλα αυτά, όμως, οι αίθουσες (των κομμάτων) αδειάζουν κι οι πολιτικοί σχηματισμοί εξελίσσονται σε αφερέγγυα σχήματα: σε σχήματα που εκπλησσονται πρωτίστως μια ευσυνείδητη λειτουργία μέσα σ' αυτή τη γενική ρευστότητα, είτε δια της συνεχούς και αέναης προσαρμογής τους στο κάθε τι, είτε δια της αμετακίνητης ακαμψίας τους.

Η κρίση διαχείρισης και η κρίση αξιοπιστίας συνοδεύονται κι από μια κρίση αναπαραγωγής. Ακριβώς όπως έχει καταργηθεί κάθε τυποποίηση, κάθε κανονοκρατία, στους μηχανισμούς κοινωνικής ανέλιξης, το ίδιο συμβαίνει και στην πολιτική. Οι μηχανισμοί πολιτικής ανέλιξης – άρα και αναπαραγωγής των πολιτικών ελίτ – είναι ρευστοί, άτυποι, αδιαφανείς (όταν υπάρχουν), συνήθως ανύπαρκτοι. Η πολιτική ηγεσία του τόπου πάτησε τα εβδομήντα κι η διάδοχη κατάσταση είναι επεικώς αόρατη.

Από την άλλη πλευρά, η κατάλυση των μηχανισμών ανέλιξης απαγορεύει την ουσιαστική ανανέωση των πολιτικών ελίτ. Έτσι, είτε δεν ανανεώνονται καθόλου, είτε όταν ανανεώνονται τα κάνουν αυθαίρετα, ανεξέλεγκτα χωρίς κανένα κριτήριο στο ποιοι φεύγουν και ποιοι έρχονται. Το μοναδικό (ουσιαστικό) νέο πρόσωπο στην πολιτική ηγεσία του τόπου τα τελευταία χρόνια ήταν ο κ. Χρ. Σαρτζετάκης και δεν χρειάζεται να μακρυγορήσουμε περισσότερο για την ποιότητα της επιλογής.

Η έλλειψη διαδικασιών, θεσμών και μηχανισμών αναπαραγωγής των πολιτικών ελίτ έχει σοβαρότατες επιπτώσεις και στην ομοιογένειά τους. Για παράδειγμα, η γνωστή από παλαιά νοσηρή κατάσταση πως «όλοι οι πολιτικοί είναι δικηγόροι» εξέφραζε μια ομοιογένεια της πολιτικής ηγεσίας. Ελλείψει Μεγάλων Σχολών, κοινωνικών μηχανισμών ή πολιτικών θεσμών, η δικηγορία είχε αναλάβει να εκτρέφει ηγέτες. Φυσικά, αυτό δεν μπορούσε να αντισταθεί στην εξέλιξη και το φαινόμενο βρίσκεται σε σαφή υποχώρηση.

Από την άλλη πλευρά, όμως, τίποτα δεν ρυθμίζει σήμερα την αναπαραγωγή της πολιτικής ηγεσίας. Υπάρχουν απλώς προσωπικές περιπτώσεις. Ο κ. Κ. Σημίτης δεν δέχεται να χρεωθεί την κρίση αξιοπιστίας της κυβερνήσεως και παραιτείται εγγράφοντας προσωπικές υποθήκες. Ο κ. Κ. Λαλιώτης αποχωρεί από το Εκτελεστικό, από την κυβέρνηση, από το κόμμα και επανέρχεται στο κόμμα, στην Κεντρική Επιτροπή, στο Εκτελεστικό. Η θέση του είχε διατηρηθεί κενή. Την προσωπική του πορεία διαγράφει κι ο κ. Γ. Παπανδρέου, όπως επιχειρεί να κάνει στο δήμο Αθηναίων – και στον ραδιοσταθμό του – ο κ. Μ. Έμπερτ. Ο κ. Μπακογιάννης είναι ο μοναδικός εν Ελλάδι επίσημα τοποθετημένος «υποψήφιος βουλευτής» δυο χρόνια πριν τις εκλογές! Μόνο η Αριστερά προσπαθεί ακόμη να αναπαράγει την ηγεσία της δια του κομματικού μηχανισμού της, αλλά δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι το πρότυπο του πολιτικού στελέχους που παράγει έχει πολλή σχέση με την εποχή μας.

Πολλαπλή πολιτική, κρίση, λοιπόν, η οποία τουλάχιστον ανοίγει πολλές κενές θέσεις στο «σταρ - σύστημα». Αν μη τι άλλο εκεί δεν πρέπει να έχουμε παράπονο: το 1987 φρόντισε να τις καλύψει και με το παραπάνω! Στα κενά καθίσματα των Προέδρων, των υπουργών, των πολιτικών, κάθονται ευτυχώς ο Γκάλης, ο Σαραβάκος, ο Γιαννάκης, ο Ζάετς. Ποιος μπορεί να ζήσει χωρίς ημίθεους;

Η πιο εντυπωσιακή μεταρρύθμιση της τελευταίας τριάκονταπενταετίας

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

*Το 1987 είναι σημαντικός
σταθμός στην προώθηση των
μεταρρυθμιστικών
πρωτοβουλιών στο ελληνικό
τραπεζικό και πιστωτικό
σύστημα παρά τους πιεστικούς
περιορισμούς (υψηλές
δανειακές ανάγκες του
Δημοσίου, υψηλός
πληθωρισμός, έλλειψη
εξωτραπεζικής αγοράς
χρήματος) που
αποδυναμώνουν σε κάποιο
βαθμό τη νομισματική πολιτική*

Οι πρωτεργάτες της εντυπωσιακότερης και ουσιαστικότερης μεταρρύθμισης που προωθήθηκε στη χώρα μας την τελευταία τριάκονταπενταετία: Ο πρώην υπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Κώστας Σημίτης, που ενθάρρυνε τις σχετικές πρωτοβουλίες, ο υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Θεόδωρος Καρατζάς που οριοθέτησε το πλαίσιο της μεταρρύθμισης και ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Δημ. Χαλικιάς που αθόρυβα, προσεκτικά και θαρραλέα προώθησε για υλοποίηση τις εντυπωσιακές τραπεζικές και πιστωτικές καινοτομίες.

Το 1987 συνεχίστηκε με επιταχυνόμενο ρυθμό η μεγαλύτερη και εντυπωσιακότερη μεταρρύθμιση που έγινε στη χώρα μας την τελευταία τριάκονταπενταετία. Πρόκειται για τη μεταρρύθμιση του τραπεζικού και πιστωτικού συστήματος, που αθόρυβα αλλά αποτελεσματικά άρχισε ο θαρραλέος διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Δημ. Χαλικιάς ήδη από το 1985 και που επισημοποιήθηκε εφέτος με την έγκριση από την Κυβέρνηση της Έκθεσης Καρατζά για την αναμόρφωση του τραπεζικού και πιστωτικού τομέα.

Αν ληφθεί υπόψη ότι η προώθηση της μεταρρύθμισης αυτής στο τραπεζικό σύστημα έγινε και συνεχίζεται να γίνεται σε μία περίοδο, κατά την οποία η άσκηση της νομισματικής πολιτικής υπόκειται σε σημαντικούς περιορισμούς όπως είναι, για παράδειγμα, ο υψηλός πληθωρισμός και οι υψηλές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα και οι πανταχόθεν συνθηματολογικές, δογματικές και συντηχιακές αντιδράσεις, τότε μπορούμε να πούμε ότι οι καινοτομίες που προωθεί αργά αλλά σταθερά ο κ. Χαλικιάς αποτελούν πραγματικό άθλο.

Σημαντικό πρώτο βήμα για την από πολλά χρόνια επιβαλλόμενη και αναμενόμενη μεταρρύθμιση του ελληνικού τραπεζικού και πιστωτικού συστήματος αποτελεί η ενοποίηση των τραπεζικών επιτοκίων σε υψηλότερα επίπεδα που καθιερώθηκε το Νοέμβριο του 1985 (ελάχιστο επιτόκιο 16% στις βραχυπρόθεσμες τραπεζικές πιστώσεις) και η καθιέρωση τον Ιούνιο του 1986 ενός ελάχιστου επιτοκίου 15% και στις τραπεζικές χρηματοδοτήσεις μέσης και μακράς διάρκειας. Αποτέλεσμα των δύο αυτών ρυθμίσεων ήταν να εκλείψει μία μεγάλη κατηγορία χαμηλών επιτοκίων στη χρηματοδότηση κυρίως του αγροτικού τομέα και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (αλήθεια, δεν χρειάζεται μεγάλο θάρρος να τα βάλει κανείς με τάξεις ταμπού;) ενώ παράλληλα έγιναν προσαρμογές στα επιτόκια ορισμένων άλλων κατηγοριών χορηγήσεων, όπως είναι η κατάργηση του επιδοτούμενου επιτοκίου των λεγόμενων κοινών στεγαστικών δανείων, η εφαρμογή ανώτατου επιτοκίου (21,5%) και στη χρηματοδότηση των οργανισμών που ασκούν κρατική παρέμβαση στις αγορές αγροτικών προϊόντων και η αύξηση του επιτοκίου των βραχυπρόθεσμων βιοτεχνικών δανείων.

Από την πρώτη στιγμή έγινε φανερό ότι οι θαρραλέες αυτές ρυθμίσεις, πέραν από την αύξηση του μέσου ονομαστικού επιτοκίου του τραπεζικού δανεισμού (και συνεπώς και τη διεύρυνση του περιθωρίου κέρδους των Τραπεζών) κατέστησαν ιδιαίτερα δαπανηρή την προσφυγή των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Τράπεζα της Ελλάδος για άντληση κεφαλαίων, αλλά, κυρίως, του δημόσιου τομέα, που τώρα αναγκάζεται να εξασφαλίζει τραπεζικούς πόρους με υψηλό σχετικά κόστος. Ωστόσο, μπορεί στην περίπτωση αυτή να επισημανθεί ότι η προσπάθεια υπευθυνοποίησης του δημόσιου τομέα με συνετή διαχείριση των κοινωνικών πόρων όχι μόνο έπεσε στο κενό, αλλά σε μερικές περιπτώσεις οδήγησε στην αποδυνάμωση της νομισματικής πολιτικής με αναπόφευκτα αντιφατικές ρυθμίσεις, όπως είναι, για παράδειγμα, η διεύρυνση του ποσοστού δέσμευσης των καταθέσεων των εμπορικών Τραπεζών για χρηματοδότηση δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών, σε μία περίοδο κατά την οποία γίνονταν, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, σοβαρά βήματα για την απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ορόσημο στην κατεύθυνση για ουσιαστική μεταρρύθμιση του ελληνικού τραπεζικού και πιστωτικού συστήματος αποτελεί η

έγκριση κατά τον Ιούνιο 1987 από την Κυβέρνηση της Έκθεσης Καρατζά, την οποία είχε υποβάλει στις 13 Φεβρουαρίου 1987 στον τότε υπουργό Εθνικής Οικονομίας κ. Κώστα Σημίτη ο τότε γενικός γραμματέας και σήμερα υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Θεόδωρος Καρατζάς. Αξίζει με την ευκαιρία να αναφερθεί ότι θα ήταν αμφίβολη η προώθηση της τραπεζικής μεταρρύθμισης στη χώρα μας αν δεν ήταν υπουργός Εθνικής Οικονομίας ο κ. Σημίτης (ο οποίος ενθάρρυνε τις καινοτομίες αυτές), αν δεν ήταν αρμόδιος για τα τραπεζικά θέματα (και ως γενικός γραμματέας, όταν ήταν επικεφαλής της ομώνυμης Επιτροπής και ως υφυπουργός) ο κ. Καρατζάς (ο οποίος συγκεκριμενοποίησε τις μεταρρυθμίσεις) και αν δεν ήταν διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος ο κ. Χαλικιάς (ο οποίος προσεκτικά και αποφασιστικά προώθησε για υλοποίηση τις θαρραλέες μεταρρυθμίσεις στη λειτουργία του τραπεζικού και πιστωτικού συστήματος).

Λόγω έλλειψης χώρου θα αρκестούμε στην παράθεση των κυριότερων μέτρων νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής που λήφθηκαν το 1987 και που συνιστούν σημαντικά βήματα για τη μεταρρύθμιση του τραπεζικού συστήματος:

• **Ενοποίηση επιτοκίων:** Από τις 19 Ιανουαρίου 1987 επιτράπηκε η χρηματοδότηση από την Αγροτική Τράπεζα πάγιων εγκαταστάσεων των ιδιωτικών γεωργικών βιομηχανιών με επιτόκιο και λοιπούς όρους ανάλογους των χρηματοδοτήσεών τους από τις εμπορικές Τράπεζες.

• **Αγροτική Τράπεζα και εμπορικές Τράπεζες:** Από

τις 6 Φεβρουαρίου δημιουργήθηκε ένα ενιαίο πλαίσιο για τη χρηματοδότηση από τις εμπορικές Τράπεζες και την Αγροτική Τράπεζα των ιδιωτικών και συνεταιριστικών επιχειρήσεων και των συνεταιριστικών οργανώσεων για την αγορά, εμπορία, τυποποίηση και μεταποίηση βασικότερων γεωργικών προϊόντων.

• **Ελεύθερα διαπραγματεύσιμο επιτόκιο καταθέσεων:** Από τις 27 Φεβρουαρίου 1987 επιτράπηκε στις Τράπεζες και τους λοιπούς πιστωτικούς οργανισμούς να δέχονται προθεσμιακές καταθέσεις διάρκειας από 7 ημέρες έως 3 μήνες με ελεύθερα διαπραγματεύσιμο επιτόκιο, από φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και δημόσιες και δημοτικές επιχειρήσεις.

• **Συνάλλαγμα από τις εμπορικές Τράπεζες:** Από τις 10 Μαρτίου οι αρμοδιότητες έγκρισης και χορήγησης συναλλάγματος στους Έλληνες που μεταβαίνουν στο εξωτερικό για λόγους υγείας ή σπουδών εκχωρήθηκαν από την Τράπεζα της Ελλάδος στις εμπορικές Τράπεζες.

• **Ελάχιστο όριο επιτοκίου:** Από τις 30 Ιουνίου 1987 καθορίστηκε ελάχιστο όριο επιτοκίου (21%) για όλες τις κατηγορίες χρηματοδοτήσεων για τις οποίες μέχρι την ημερομηνία αυτή ίσχυε ανώτατο όριο επιτοκίου (μαζί με την προμήθεια) 20% και άνω. Το ελάχιστο αυτό όριο επιτοκίου δεν περιλαμβάνει προμήθεια. Επίσης, από την ίδια ημερομηνία καθορίστηκε ελάχιστο όριο επιτοκίου 17% για δάνεια για κεφάλαια κινήσεως και 16% για μεσομακροπρόθεσμα δάνεια (δεν περιλαμβάνεται προμήθεια).